

Ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw Altijddurende Bijstand in Antwerpen (Deurne)

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1, laatst gewijzigd bij het decreet van 4 april 2014;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op het advies van het college van burgemeester en schepenen van Antwerpen, gegeven op 28 september 2018, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van de departementen of agentschappen van de Vlaamse overheid, bevoegd voor ruimtelijke ordening, woonbeleid en onroerend erfgoed, leefmilieu, natuur en energie, mobiliteit en openbare werken, landbouw en visserij, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, gegeven op 26 september 2018, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het waarderend onderzoek, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw Altijddurende Bijstand aantoonst;

Overwegende dat Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw Altijddurende Bijstand historische waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw Altijddurende Bijstand bevindt zich op de breuklijn gevormd door het Tweede Vaticaans Concilie, dat een kantelpunt vormt in de traditie van de kerkelijke architectuur. Zij is de getuige van een nieuwe kerkelijke realiteit die sinds 1965 en tot vandaag doorwerkt. In oktober 1962 roept paus Johannes XXIII ruim 2.500 bisschoppen samen om het Tweede Vaticaans Concilie te starten. Doel was het zogenaamde *aggiornamento*: men wilde de Kerk terug bij de tijd brengen door verandering en vernieuwing. Concreet was het de bedoeling om het geloof terug aan de gelovigen te geven en een actieve deelname te bekomen. Dit had een zeer grote impact op de architectuur van het kerkgebouw: zichtbaarheid werd hoog in het vaandel gedragen, de kerk moest laagdrempelig worden en soberheid kwam centraal te staan. Ontworpen in 1964 en gebouwd in 1966-1968 behoort de Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw Altijddurende Bijstand tot de eerste generatie kerkgebouwen, die na het Tweede Vaticaans Concilie tot stand kwam. Het gebouw staat **model voor de zoektocht naar een nieuw type kerk, aangepast aan de veranderde liturgische vereisten** die door het Tweede Vaticaans Concilie werden geformuleerd. Het concept van de gemeenschapskerk komt enerzijds tot uiting in de plattegrond van de eigenlijke kerkruimte, opgevat als een auditorium met hellende vloer en onbelemmerd zicht op het centraal ingeplante altaar, zonder koorafsluiting. Anderzijds is het programma van de kerk opgevat als een parochiaal ontmoetings- en educatiecentrum, met specifieke ruimten voor informele contacten en catechese-onderricht. Tenslotte vertoont de kerk de functionele opsplitsing in

de grote kerkruimte voor de collectieve en een verstilde devotiekapel voor de individuele geloofsbeleving;

Overwegende dat Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw Altijddurende Bijstand architecturale waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw Altijddurende Bijstand behoort tot de meest vooruitstrevende voorbeelden van naoorlogse kerkelijke architectuur in België. De naoorlogse periode is het toneel van verhitte debatten over hoe de nieuwe religieuze architectuur vorm moet krijgen. Aan de ene kant is er een duidelijke voorkeur voor een terugkeer naar de vooroorlogse traditie, die tijdens de jaren 1950 de dominante factor blijft. Aan de andere kant van het spectrum tekent zich een drang af naar een compleet nieuwe vormentaal, die zich afzet tegen de traditie en de moderniteit omarmt. Het is met de bouw van kapel *Notre-Dame du Haut* in Ronchamp (1951-1955) naar ontwerp van Le Corbusier dat de weg geëffend wordt voor een nieuwe naoorlogse religieuze architectuur. De parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw Altijddurende Bijstand is exemplarisch voor deze evolutie tijdens de jaren 1960. De logische planopbouw en het sober interieur komen tegemoet aan de voorschriften van het Tweede Vaticaans Concilie. De lichtwerking met de omlopende glasstrook, de overstekende klokkenstoel op het dak, en de markante vorm van de devotiekapel opgebouwd uit een kubus en piramide, zijn ontleend aan het door Le Corbusier ontworpen klooster *Sainte-Marie de La Tourette* in Évèux (1960), dat in de jaren 1960 internationaal navolging kreeg. Klokkenstoel en devotiekapel kunnen zelfs als letterlijke citaten geïnterpreteerd worden.

De Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw Altijddurende Bijstand is representatief voor het brutalisme. Ondanks zijn beperkte productie geldt Alfons Hoppenbrouwers als één van de belangrijke vertegenwoordigers van het brutalisme in België. Deze positie heeft hij vooral te danken aan de iconische rol die het ontmoetingscentrum "Westrand" in Dilbeek uit 1968-1973 in het naoorlogse architectuurlandschap vervult. De parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw Altijddurende Bijstand wordt gekenmerkt door ruimtelijke helderheid, economie van materialen en middelen en constructieve logica. Tot zijn uiterste consequentie doorgedreven, creëert Hoppenbrouwers uit louter machinale baksteen en zichtbeton, een architectuur van tactiele ruwheid en elementaire soberheid. Het zichtbeton dat de sporen van de bekisting uit geschaafd grenen draagt is niet alleen toegepast voor de constructieve onderdelen, maar eveneens voor de uiterst spaarzame inrichting.

De Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw Altijddurende Bijstand behoort tot de belangrijkste realisaties van Alfons Hoppenbrouwers, die slechts een beperkt architecturaal oeuvre naliet, om zich vooral te concentreren op zijn onderwijsopdracht aan Sint-Lukas. Tot zijn oeuvre uit de jaren 1960 en 1970 behoren een reeks modernistische en brutalistische woningen, zowel rij- als landhuizen in de provincies Antwerpen, Vlaams-Brabant en Limburg, die zich voegen naar de context van de naoorlogse residentiele verkaveling. Op grotere schaal brengt hij in deze periode ook beperkt aantal openbare gebouwen tot stand, waaronder het ontmoetingscentrum "Westrand", een van de meest oorspronkelijke en vooruitstrevende cultuurcentra in Vlaanderen. De Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw Altijddurende Bijstand is dan weer het enige kerkgebouw dat Hoppenbrouwers tot stand bracht. Beide gebouwen onderscheiden zich op architecturaal vlak door een compromisloos brutalisme met een sculpturale volumetrie vertaald in baksteen en zichtbeton. Door hun typologie en publieke karakter vertolken beide gebouwen de visie van Hoppenbrouwers op de roeping van de architect: een katalysator die de wensen van het volk aanhoort en ze vormgeeft, een maker van kunst vanuit een democratische ingesteldheid. Zowel "Westrand" als de Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw Altijddurende Bijstand beantwoorden aan de structuur van een kleine stad, een plaats van ontmoeting met binnenstraten en -pleinen. Verondersteld mag worden dat de architectuurpedagoog Hoppenbrouwers met de brutalistische Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw Altijddurende Bijstand, zijn ideaal model van de postconcliaire huis- en gemeenschapskerk vorm gegeven heeft;

Overwegende dat Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw Altijddurende Bijstand artistieke waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw Altijddurende Bijstand beantwoordt aan het concept totaalkunstwerk. Alfons Hoppenbrouwers ontwierp de architectuur, het interieur en het

meubilair van het kerkgebouw als een ondeelbare eenheid. Alle onderdelen staan zowel vormelijk als wat verhoudingen en materialen betreft in harmonie tot elkaar, sturen de ruimtelijke beleving, en dienen de liturgische handelingen van de eucharistieviering. Dit concept bleef tot op vandaag intact bewaard. Het vaste meubilair dat de structuur van de kerkruimte bepaalt, bestaat uitsluitend uit vaste onderdelen uit beton, graniet of metselwerk, die integraal deel uitmaken van het architecturale concept. De open middenas van de kerkruimte wordt aan de oostzijde bepaald door het altaarpodium met tabernakel. Aan de westzijde omlijsten het orgeldoksaal, het ingekaste orgelklavier en de doopvont, het middenportaal. Bij beide zijportalen bevindt zich een wijwatervat, en tegen de noord- en zuidwand leunen de biechtstoelen aan, uitgewerkt als blinde aedicula. Aan weerszij van de middenas zijn telkens in drie blokken de kerkbanken 'face to face' gegroepeerd, bestaande uit parallelle betonnen balken waarop multiplex zitjes. De kerk kenmerkt zich door een minimum aan ornamentiek, een uitermate sober, geïntegreerd meubilair, uit robuuste, eenvoudige materialen, volledig in de lijn van de betrachtingen van het Tweede Vaticaanse Concilie.

Het enige kunstwerk dat Hoppenbrouwers is zijn minimalistisch architectuurconcept toelaat, is het monumentale kruis door de beeldhouwer Jean-Paul Laenen (Mechelen, 1931-2013). Zelf uitgesproken architecturaal van opzet en constructivistisch vormgegeven tot een ruimtelijk abstracte structuur, vormt dit liturgische kunstwerk letterlijk het middelpunt van de kerk. Driedimensionaal van opzet, met een aan de vorm gerelateerde kleurstelling, bepaalt het kruis op dwingende wijze en vanuit alle richtingen het perspectief van de kerkruimte. Dit concept is representatief voor het oeuvre van de kunstenaar, die er in zijn monumentale ontwerpen als een 'neokubist' of 'neoconstructivist' naar streeft de ruimte te herordenen en de blik van de toeschouwer te sturen. Met dit kruis toont Jean-Paul Laenen zich een partner en gelijke van Alfons Hoppenbrouwers in het concept van de kerk, die de architectuur complementeert vanuit de visie van de kunstenaar;

Overwegende dat de cultuurgoederen die zijn opgesomd in de bijlage bij het ministerieel besluit integrerend deel uitmaken van het monument en de artistieke waarde van het monument versterken zoals gemotiveerd in de bijlage bij het besluit,

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen voorlopig beschermd als monument:

Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw Altijddurende Bijstand, Merksemsesteenweg 38 in Antwerpen (Deurne), bekend ten kadaster: Antwerpen, 28ste afdeling, sectie A, perceelsnummers 194D en 194G.

De cultuurgoederen die mee worden beschermd, zijn opgenomen in bijlage.

De voorlopig beschermde onroerende goederen zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de voorlopig beschermde goederen wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Art. 2. Het monument heeft de volgende erfgoedwaarden:

- 1° historische waarde;
- 2° architecturale waarde;
- 3° artistieke waarde.

De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het monument zijn:

Exterieur

Het kerkgebouw is opgebouwd uit meerdere volumes en geeft een gesloten indruk. De eigenlijke kerkruimte vormt een vrij hoog (10,20 m) balkvormig volume met plat dak, waarvan de lange wanden licht geknikt zijn en bovenaan lichtstroken van 0,70 m hoog omvatten. Daarentegen zijn de korte wanden volledig gesloten met slechts een betonnen spuer in de middenas. De ramen van de negendelige lichtstroken, gevat tussen betonnen posten, zijn opgebouwd uit een minimaal kader in gemetalliseerd staal, ingevuld met Thermopane-glas. Alle wanden zijn opgetrokken als spouwmuren uit rode Kempische baksteen in halfsteensverband, zonder enige profilering of plint. De dakstructuur bestaat uit een stalen vakwerkspant, boven de lichtstrook gevat tussen daklijsten uit gewapend beton. Centraal boven de hoofdingang is een overkragende klokkentoren aangebracht, bestaande uit een tweeledig balkvormig element uit beton waarin twee luidklokken van de firma Horacantus-Eijsbouts, op de kop voorzien van een betonnen kruis. Deze klokkentoren verwijst expliciet naar de klokkentoren van La Tourette door Le Corbusier.

Tegen de westzijde van dit hoofdvolume leunt over de volledige breedte een lage ontmoetingshal aan (3,40 m hoog), met een doorlopende glazen wand die zicht biedt op het plein, afgewerkt met een betonnen dakrand waarin spuwversiersels. Deze ontmoetingshal is te betreden via drie toegangen: het hoofdportaal met twee dubbele deuren die uitgeeft op het plein, gemarkeerd door een sobere vrijstaande betonnen luifel, het noordelijke zijportaal met één dubbele deur en luifel geflankeerd door lage betonnen wandjes en heestermassieven in de Sint-Fredegandusstraat, en een indirecte toegang via de zuidelijke dienstvleugel. Haaks op de ontmoetingshal sluit een tweede laag volume aan dat de zuidzijde van de kerk flankiert, en uit dezelfde rode baksteen is opgetrokken. Het bevat een lichtstrook onder de dakrand van respectievelijk vier en vijf ramen, links en rechts van de zij-ingang. Boven deze ramen wordt de zuidvleugel afgewerkt met een betonnen daklijst, zoals bij het hoofdvolume.

Tegen de noordzijde van de ontmoetingshal, vrijstaand van het hoofdvolume van de kerk, leunt de devotiekapel aan. Deze is opgebouwd uit een volledig gesloten kubusvormig volume in dezelfde rode baksteen, bekroond door een betonnen piramide. Met een licht overhellende punt, is in het oostelijke vlak een smalle, hoge lichtstrook uitgespaard. Ook dit beeldbepalende element vormt een letterlijke referentie aan Le Corbusier's *La Tourette*, daar als onderdeel van het kloosterpand geplaatst op een kruisvormige sokkel, met een 'canon lumière' in het dakvlak. In de westwand is een betonnen element geïntegreerd voor de buitenverlichting.

Op de rooilijn van de Merksemsesteenweg is een laag vrijstaand bijgebouw ingeplant met catecheselokalen, gesloten aan de straatkant en met grote wandhoge ramen aan de pleinkant, vandaag dienstdoend als jeugdlokalen.

Het open plein, dat omsloten wordt door de devotiekapel, het hoofdvolume van de kerk met ontvangshal, de dienstvleugel en het catechesegebouw, is verhard met cementtegels van 50 bij 50 cm. Aan de randen tegen de bouwvolumes aan werden groenperken ingericht, met een variëteit aan beplanting (lage heesters, bodemdekkers) en enkele vrijstaande bomen waaronder trompetboom (*Catalpa*), vederesdoorn (*Acer negundo*), valse christusdoorn (*Gleditsia triacanthos*) en berk (*Betula*). Verder bevat het plein twee eenvoudige betonnen zitbanken aan de zijde van het catechesepaviljoen, en een U-vormige betonnen plantenbak die het perk met berken omsluit ten westen van de doopkapel zijde Sint-Fredegandusstraat. Aan de wand van de dienstvleugel bevindt zich hier de eerste steen, met als opschrift: "WIJ BOUWEN SAMEN ONZE KERK 1966".

Plattegrond

De liturgische ruimte bevindt zich in het hoofdvolume op een rechthoekig grondplan, waarvan de geknikte langste zijden 40 m meten en de korte zijden 22 m. De kerk biedt plaats aan ongeveer 530 gelovigen. Aan de westelijke zijde is over de volledige lengte van het hoofdvolume de ontmoetingshal ingeplant. Deze verleent ook toegang tot de devotiekapel met een bijna vierkant grondplan van 7,5 m op 7 m. Het volume aan de zuidkant van de kerk bevat een aantal bijlokalen in enfilade, met van west naar oost een berging die vandaag dienst doet als weekkapel, een spreekkamer, een kleine hal met de zijtoegang, een vestiaire

met wc, een lokaal voor misdienaars, de sacristie en een stookplaats voor centrale verwarming. Het vrijstaande catechesegebouw wordt ontsloten door een centrale hal, waarbij twee vestiaires aansluiten, elk met wc. Links en rechts hiervan bevinden zich een klein en een groot catecheselokaal.

Interieur

De twee rood geschilderde houten dubbele deuren die de hoofdingang op het plein vormen, geven uit op een vrij lage ontmoetingshal met silexvloer. Deze ontmoetingshal is opgevat als een langwerpige balk die tegen het hoofdvolume aanleunt, waardoor ook hier de rode baksteen zichtbaar is. Opvallend accenten in deze wand vormen twee rechthoekige claustra's, ingepast tussen de drie toegangen naar de kerkruimte, die zijn opgebouwd uit doorlopende strekse lagen, alternerend met geajoureerde lagen van uitstekende koppen. Deze claustra's, die ook de lange wanden van de kerk een expressief ritme verlenen, hebben daarnaast een functie in de luchtcirculatie en de verwarming van het gebouw. De afsluiting met het plein wordt gevormd door een plafondhoge glazen wand, bestaande uit zeven ramen aan de zuidkant van het portaal, twee bovenlichten boven de deuren, en vijf ramen aan de noordkant. Het betonnen plafond draagt nog duidelijke sporen van de bekisting. De verlichting wordt voorzien door tien vierkante lichtarmaturen. De toegang tot de kerk vanuit deze ontmoetingshal is mogelijk via de centrale dubbele deur of via één van de twee dubbele zijdeuren, allen rood geschilderd.

De gesloten wanden van de zeer sobere liturgische ruimte zijn opgetrokken uit rode baksteen in halfsteensverband, als structurele component zichtbaar gelaten. Het daglicht stroomt rijkelijk binnen via de glazen lichtstrook opgebouwd uit negen delen net onder het plafond in de lange wanden aan de oost- en westzijde. Deze manier van lichtvoorziening is, net zoals verschillende andere elementen in dit gebouw, duidelijk geïnspireerd op Le Corbusier, meer bepaald op de kapel *Notre-Dame du Haut in Ronchamp* (1955) en het reeds vermelde *La Tourette*. Ook werd in deze wanden een aantal gelijkaardige bakstenen claustra's aangebracht als in de ontmoetingshal, namelijk acht aan elke kant, symmetrisch ingeplant ten opzichte van de centrale toegangsdeur en het altaar. In de twee korte wanden aan de noord- en zuidzijde zijn telkens twee biechtstoelen geïntegreerd, opgevat als een vooruitspringend deel van de muur. Het plafond is in negen banen bekleed met houten geschaafde ruglatten, overeenkomstig de indeling van de lichtstroken, met geïntegreerde verlichting. De silexvloer loopt van de korte wanden af naar het centrum van de ruimte, waar een langgerekt, getrapt (twee treden) betonnen podium is ingeplant, dat doorloopt tot de oostelijke muur. Aan beide zijden van het podium is het zitmeubilair symmetrisch opgesteld volgens het principe van het Britse parlement, waarbij de spreker zich in het midden bevindt, omgeven door tribunes. Hier vertaalt dit principe zich in drie groepen zitplaatsen telkens aan beide zijden van het podium, waarbij de kerkgangers met het aangezicht naar elkaar gericht zijn. Elk 'zitblok' is opgebouwd uit elf rijen zitplaatsen, waarbij elke rij bestaat uit een betonnen sokkel waarop telkens acht zitjes geplaatst werden. Dit resulteert in 528 individuele zitplaatsen.

Centraal op het podium bevindt zich het opvallende granieten altaar. In de wand achter het altaar is een betonnen kraagsteen geïntegreerd waarop het metalen tabernakel geplaatst is. Centraal in de ruimte is een markant driedimensionaal kruis opgehangen, een sculptuur van de Mechelse kunstenaar Jean-Paul Laenen.

Boven de centrale toegangsdeur draagt een betonnen plateau het orgel. Voor het portaal zijn twee getrapte treden ingeplant, met op de eerste brede trede aan de linkerkant een betonnen schermwand waarachter zich het orgelklavier bevindt en aan de rechterkant de betonnen doopvont. Aan de twee zijdeuren bevindt zich telkens een gelijkaardig, pijlervormig betonnen wijwatervat.

Aan de noordelijke uiteinde van de ontmoetingshal bevindt zich de devotiekapel. De glazen toegangsdeur wordt geflankeerd door een liggende raampartij. De kapel is uiterst sereen bedacht en oogt ruim, ondanks zijn relatief kleine afmetingen. Enige vorm van decoratie wordt verkregen door de lichtwerking, waarbij het daglicht binnenvalt door een smalle verticale lichtstrook ingewerkt in het oostelijke vlak van het piramidedak uit gewapend beton. Tegen de wanden bevindt zich een omlopende betonnen zitbank.

De dienstvleugel aan het zuidelijke uiteinde van de ontmoetingshal omvat een bescheiden dienstingang, die geflankeerd wordt door een aantal bijlokalen. Enkel de sacristie heeft een interieur met erfgoedwaarde, dat afgezien van de silexvloer, wanden in schoon metselwerk, zwart gelakte deuren en een zoldering in zichtbeton, berust op het inbouwmeubilair. Dit bestaat uit een centraal blok opgebouwd uit parallelle wandjes uit metselwerk afgedekt met een werkblad uit wit formica en houtfineer, waarin ladenblokken voor misgewaden geïntegreerd zijn, met fronten in houtfineer en metalen handgrepen. Gevat tussen bakstenen steunberen zijn in west-, oost- en noordwand wandhoge, vierledige inbouwkasten geïntegreerd met schuifdeuren uit houtfineer.

Meubilair

Het spaarzame meubilair werd ontworpen door Alfons Hoppenbrouwers, en is aangegeven op het oorspronkelijke plan, waardoor het integraal deel uitmaakt van de architectuur van het kerkgebouw. Op het altaar na liet de architect het kerkmeubilair uitvoeren in gewapend zichtbeton, met sporen van de bekisting uit geschaafde grenen latten. Met hun elementaire, zuivere vormgeving, en ruwe materialiteit, complementeren deze objecten het streng brutalistische karakter van het gebouw.

Het massieve altaar uitgevoerd in gepolijst grijs graniet, het enige 'edele' element uit natuursteen in de kerkruimte, bestaat uit een zwaar gedimensioneerd blad dat rust op een kruisvormige voet met ingesneden plint. Het ontwerp lijkt geïnspireerd op de basis van de devotiekapel in het kloosterpand van *La Tourette* door Le Corbusier.

Het tabernakel is een eenvoudige metalen kast met een kruismotief op de deur en godslamp uit rood glas als bekroning. Deze is verankerd op een betonnen kraagsteen die in de koorwand is ingemetseld. De ontwerper noch uitvoerder zijn gekend.

De doopvont vormt een vierkante pijler uit gewapend zichtbeton, met onderaan uitgespaarde hoeken en een rond bekken in het bovenvlak. Beide wijwatervaten hebben eveneens de vorm van een vierkante pijler met een rond waterbekken in het bovenvlak.

Opgesteld in parallelle rijen, bestaan de kerkbanken uit een balk uit gewapend zichtbeton, verankerd in de vloer. Daarop zijn telkens acht zitjes bevestigd uit gebogen multiplex, met een afwerklaag in houtfineer. Deze hebben een uitgefreesde hanger en zijn voorzien van een misboekplankje.

Art. 3. Voor het beschermde monument gelden de volgende beheersdoelstellingen:

- 1° de algemene doelstelling van de bescherming is het behoud van de erfgoedkenmerken en -elementen die de basis vormen voor de erfgoedwaarden, ook in geval van herbestemming of introductie van niet aan de liturgie gebonden nevenfuncties;
- 2° elke beheersdaad moet de beschermde erfgoedwaarden, erfgoedkenmerken en -elementen respecteren en ondersteunen. Dit vereist een geïntegreerde en duurzame aanpak waarbij de impact op het geheel wordt afgewogen en waarbij de draagkracht niet wordt overschreden. Bewaren gaat daarbij voor op vernieuwen. Dit veronderstelt vakkundig onderhoud en conserverende ingrepen;
- 3° met betrekking tot het exterieur beoogt de bescherming het behoud van de buitenarchitectuur van kerk, devotiekapel, dienstvleugel en catecheselokaal, en de open pleinaanleg inclusief de perken met groenbeplanting, zitbanken en plantenbak, waarbij de architecturale eigenheid zoals voorzien door Alfons Hoppenbrouwers dient gerespecteerd te worden en herkenbaar te blijven. Bijzondere aspecten van het exterieur zijn het zichtbeton van de structurele elementen en de overkragende klokkentoren en het metselwerk uit rode Kempische baksteen in halfsteens verband. Beeldbepalend voor de gaafheid van de buitenarchitectuur is verder het behoud van de glasstrook tussen lange wanden en dakstructuur. Indien herschilderen van het schrijnwerk noodzakelijk is, is het aangewezen de historische kleurstellingen op basis van materieel-technisch onderzoek te hernemen. Indien behoud en herstel niet meer mogelijk is, dient het schrijnwerk vervangen te worden door dezelfde houtsoort volgens dezelfde historische constructie- en bouwprincipes, voor zover dit wetenschappelijk onderbouwd kan worden. Het verdient aanbeveling de later aangebrachte leien dakbekleding van de devotiekapel opnieuw te verwijderen;

- 4° een bescherming van het interieur veronderstelt het behoud van de planindeling van het complex, en de sobere interieurafwerking met inbegrip van de cultuurgoederen. Vermits het hier gaat om een totaalconcept van de architect dat met veel aandacht tot in het detail ontworpen is en waar een bijzonder belang gehecht wordt aan de gekozen materialen, te weten het baksteenmetselwerk, zichtbeton, silexvloer en houten zoldering van de kerkruimte, en de kleurstellingen, staat het behoud hiervan centraal. Ook het nagelvast meubilaar van de kerkruimte naar ontwerp van Alfons Hoppenbrouwers zoals het altaar uit graniet, het metalen tabernakel, de doopvont en de wijwatervaten uit zichtbeton, de kerkbanken uit zichtbeton en hout, de biechtstoelen uit metselwerk en hout, en de inbouwkasten van de sacristie uit hout en formica maken een belangrijk deel uit van het architecturale concept. Het kruis boven het altaar (zie cultuurgoederen) kan vanwege zijn ruimtelijk-structurende karakter niet verplaatst worden. Indien herschilderen van het schrijnwerk noodzakelijk is, is het aangewezen de historische kleurstelling op basis van materieel-technisch onderzoek te hernemen;

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker van het beschermd monument zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

Art. 5. Voor de volgende handelingen aan het beschermd monument moet een toelating worden aangevraagd:

- 1° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 2° het verwijderen, vervangen, wijzigen of verstevigen van constructieve elementen;
- 3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 4° het uitvoeren van de volgende werken aan het dak en de buitenmuren van constructies:
  - a) het verwijderen, vervangen of wijzigen van het dakvolume, de dakbedekking, de dakconstructie en gootconstructies;
  - b) het verwijderen van voegen en het hervoegen;
  - c) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de kleur, textuur of samenstelling van de afwerkingslagen;
  - d) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van buitenschrijnwerken, deuren, ramen, oculi, poorten, inclusief de beglazing, beslag, hang- en sluitwerk;
  - e) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van aard- en nagelvaste elementen, smeedijzer en beeldhouwwerk, inclusief nieuwe toevoegingen;
  - f) het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden, met uitzondering van verkiezingspubliciteit en met uitzondering van publiciteitsinrichtingen, waarbij wordt bekend gemaakt dat het goed te koop of te huur is, op voorwaarde dat de totale maximale oppervlakte niet meer bedraagt dan 4m²;
- 5° het uitvoeren van de volgende omgevingswerken:
  - a) het plaatsen of wijzigen van boven- en ondergrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
  - b) het plaatsen of wijzigen van afsluitingen;
  - c) het vellen of beschadigen van bomen en struiken die opgenomen zijn in het beschermingsbesluit of in een goedgekeurd beheersplan, en elke handeling die een wijziging van de groeiplaats en groeivorm van de bomen en de struiken die opgenomen zijn in het beschermingsbesluit of in een goedgekeurd beheersplan tot gevolg kan hebben;

- d) het aanleggen of wijzigen van verharding met een minimale gezamenlijke grondoppervlakte van 30 m² of het uitbreiden van bestaande verhardingen met minimaal 30 m², met uitzondering van verhardingen geplaatst binnen de straal van 30 m rond een vergund of een vergund geacht gebouw;
- e) het uitvoeren van graafwerken die de stabiliteit van de gebouwen en constructies in gevaar kunnen brengen;
- f) het plaatsen of wijzigen van straatmeubilair, met uitzondering van niet-aard- en niet-nagelvaste elementen en verkeersborden vermeld in artikel 65 van het Koninklijk Besluit van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer en van het gebruik van de openbare weg;
- g) het aanleggen van sport- en spelinfrastructuur of parkeerplaatsen;
- h) het structureel en fundamenteel wijzigen van de aanleg van het plein;
- 6° het uitvoeren van de volgende handelingen aan of in het interieur:
  - a) het uitvoeren van destructief materiaaltechnisch onderzoek;
  - b) het uitvoeren van structurele werken en het toevoegen van nieuwe structuren;
  - c) het uitvoeren van werken die het uitzicht of de indeling van het interieur wijzigen;
  - d) het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
  - e) het verwijderen, vervangen of wijzigen van plafonds, gewelven, vloeren, trappen, stucwerk, wand- en plafondschilderingen, wandbekledingen, binnenschrijnwerk, inclusief de beglazing, lambriseringen, beslag, hang- en sluitwerk, en van de waardevolle interieurdecoratie;
  - f) het bepleisteren van niet-bepleisterde elementen of het bepleisteren met een andere samenstelling of textuur, alsook het ontleisteren van bepleisterde elementen;
  - g) het beschilderen van ongeschilderde elementen of het schilderen in andere kleuren of kleurschakeringen of met een andere verfsoort dan de aanwezige;
  - h) het plaatsen of vernieuwen van technische voorzieningen, zoals verwarming, klimaatregeling, elektrische installatie, geluidsinstallatie, sanitair, liften en beveiligingsinstallaties, met uitzondering van die installaties waarvoor geen destructieve ingrepen moeten gebeuren en/of die geen storende visuele impact hebben op het waardevolle interieur;
  - i) het uitvoeren van werken aan en het verplaatsen of verwijderen van de cultuurgooden die opgenomen zijn in een beschermingsbesluit.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud.

Brussel,

05 APR. 2019

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS